

**ΑΙΩΝΟΒΙΑ ΔΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821**

ΑΙΩΝΟΒΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΙΩΝΟΒΙΑ ΔΕΝΤΡΑ

Η χώρα μας, υπήρξε λίκνο θρησκειών και πολιτισμού, ήδη από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Ο Ελλαδικός χώρος κατοικήθηκε από πολλούς ανθρώπους και αποτέλεσε επίκεντρο πολλών κοσμοϊστορικών γεγονότων. Αυτό σημαίνει, για όλη αυτή τη μακρότατη περίοδο, αλλαγές στη φυτική διαδοχή, εκχέρσωση και καταστροφή δασών, πόλεμοι, μείωση φυτικού κεφαλαίου, αύξηση πληθυσμού. Παρακολουθώντας την πορεία του κράτους μας και το δρόμο προς το μέλλον, γίνεται εμφανές ότι 200 χρόνια μετά την επανάσταση η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει νέες απειλές, με αποκορύφωμα την κλιματική κρίση. Άρα τώρα χρειάζεται μια άλλου είδους επανάσταση για την αντιμετώπιση αυτής της νέας απειλής (Τσούμης, 1985).

Απέναντι σε αυτές τις μεταβατικές περιόδους, τη μόνη σταθερή «αξία» αποτελεί η χλωρίδα του τόπου μας. Τα υπεραιώνόβια δέντρα που σεβάστηκε ο χρόνος και οι προγονοί μας και σώζονται σήμερα. Αποτελούν κιβωτούς βιοποικιλότητας και μαρτυρούν μια άλλη εποχή. Είναι δέντρα που χαρακτηρίζονται ως πολύτιμες δεξαμενές γνώσεις για την κλιματική αλλαγή, δέντρα που φανερώνουν την ανθεκτικότητα της φύσης στο πέρασμα του χρόνου.

Αξίζουν λοιπόν μια ιδιαίτερη διαχείριση και προστασία, στα πλαίσια πάντα της βιώσιμης ανάπτυξης και αειφορείας, αφού αποτελούν την πολιτισμική και ιστορική μας κληρονομιά και παράδοση.

Ευτυχώς σώζονται αρκετά (Εικόνα 1) (Πίνακας 1) (Χατζηστάθης – Ισπικούδης, 1995) :

	Μνημείο Φύσης	ΦΕΚ	Νομός
1	Οι δύο Πλάτανοι του Σχολαρίου Λαγκαδά	281/B/ 1975	Θεσσαλονίκης
2	Το Κλήμα των Καλαβρύτων (ή Κλήμα Πausανία)	738/B/ 1975	Αχαΐας
3	Το Πεύκο της Νικήτης Χαλκιδικής	738/B/ 1975	Χαλκιδικής
4	Ο Πλάτανος στον Γεροπλάτανο Χαλκιδικής	738/B/ 1975 2	Χαλκιδικής
5	Ο Πλάτανος της Βάβδου Χαλκιδικής	738/B/ 1975	Χαλκιδικής

6	Ο Πλάτανος του Πausanias στο Αίγιο	738/B/ 1976	Αχαΐας
7	Οι Δώδεκα Βρύσες του Αιγίου	738/B/ 1976	Αχαΐας
8	Οι Πλάτανοι των Κομποτάδων Φθιώτιδας	113/B/ 1976	Φθιώτιδας
9	Ο Πλάτανος της Άρτας (πλάτανος του Αλή πασά)	1113/B/ 1976	Άρτας
10	Ο αειθαλής Πλάτανος της Φαιστού (ή της Γόρτυνας)	590/B/ 1977	Ηρακλείου
11	Οι Πλάτανοι της Βέροιας	590/B/ 1977	Ημαθίας
12	Ο Πλάτανος του Ναυπλίου	590/B/ 1977	Αργολίδας
13	Η Ελιά του Ναυπλίου	590/B/ 1977	Αργολίδας
14	Ο Φοίνικας (του Καποδίστρια) του Ναυπλίου	590/B/ 1977	Αργολίδας
15	Οι Ίταμοι Κρυονερίου Αργολίδας	590/B/ 1977	Αργολίδας
16	Οι Ελιές της Δήμαινας Αργολίδας	590/B/ 1977	Αργολίδας
17	Οι Ελιές του Αλμυροποτάμου Εύβοιας	590/B/ 1977	Ευβοίας
18	Ο Πλάτανος της Δημητσάνας Αρκαδίας	121/Δ/ 1980	Αρκαδίας
19	Ο Σφένδαμος του Σιδηροκάστρου Μεσσηνίας	121/Δ/ 1980	Μεσσηνίας

20	Η Ελιά της Καλαμάτας	121/Δ/ 1980	Μεσσηνίας
21	Το Δάσος Δενδροκέρδων στην Κυνουρία Αρκαδίας	121/Δ/ 1980	Αρκαδίας
22	Η Δρυς του Περιθωρίου Αιγειαλείας	121/Δ/ 1980	Αχαΐας
23	Συστάδα Δρυός και Φράξου στις Μουριές Κιλκίς	121/Δ/1980	Κιλκίς
24	Η Δρυς στις Κορφές Ηρακλείου	121/Δ/ 1980	Ηρακλείου
25	Οι Βελανιδιές στον Καλαμιά Αιγίου	121/Δ/ 1980	Αχαΐας
26	Η Δρυς της Δόριζας Αρκαδίας	121/Δ/ 1980	Αρκαδίας
27	Ο Πλάτανος του Βλάτους Χανίων	121/Δ/ 1980	Χανίων
28	Ο Πλάτανος της Αγ. Μαρίνας Φθιώτιδας	121/Δ/ 1980	Φθιώτιδας
29	Οι Πλάτανοι της Λαμίας	121/Δ/ 1980	Λαμίας
30	Το Δάσος της Οξιάς στην Τσίχλα Χαϊντού Ξάνθης	121/Δ/ 1980	Ξάνθης
31	Το Δάσος Οξιάς στο Πευκωτό Πέλλας	121/Δ/ 1980	Πέλλας
32	Το Παρθένο Δάσος της Κεντρικής Ροδόπης	121/Δ/ 1980	Ροδόπης
33	Το νησί Πιπέρι στις Βόρειες Σποράδες	121/Δ/ 1980	Μαγνησίας

34	Ο Πλάτανος στον Λιά Θεσπρωτίας	173/B/ 1981	Θεσπρωτίας
35	Η Φτελιά της Αηδόνας Καλαμπάκας	173/B/ 1981	Τρικάλων
36	Ο αειθαλής Πλάτανος των Αζωγυρών Χανίων	173/B/ 1981	Χανίων
37	Το Κρητικό Κεφαλάνθηρο στις Καμάρες Ηρακλείου	589/B/ 1985	Ηρακλείου
38	Ο Πλάτανος του Αγ. Φλώρου Μεσσηνίας	589/B/ 1985	Μεσσηνίας
39	Το απολιθωμένο Δάσος της Λέσβου	160/A/ 1985	Λέσβου
40	Ο Πλάτανος του Ιπποκράτη στην Κω	589/B/ 1985	Δωδεκανήσου
41	Ο Πλάτανος της Απολλωνίας Θεσσαλονίκης	589/B/ 1985	Θεσσαλονίκης
42	Ο Πλάτανος της Πλατανιώτισσας Καλαβρύτων	773/B/ 1985	Αχαΐας
43	Το Δάσος του Λεσινίου Αιτωλοακαρνανίας	773/B/ 1985	Αιτωλοακαρνανίας
44	Ο Πλάτανος της Αγ. Λαύρας Καλαβρύτων	656/B/ 1986	Αχαΐας
45	Ο Σφαγνώνας στο δάσος του Λαϊλιά Σερρών	656/B/ 1986	Σερρών
46	Υπόλειμμα υδροχαρούς Δάσους στην Ιστιαία Εύβοιας	656/B/ 1986	Εύβοιας

47	Το Δάσος αείφυλλων πλατύφυλλων στο νησί Σαπιέντζα	656/B/ 1986	Μεσσηνίας
48	Το Μικτό Δάσος Προμάχων - Λυκοστόμου Αριδαίας	656/B/ 1986	Πέλλας
49	Το Φυσικό Δάσος Κυπαρισσιού στον Έμπωνα Ρόδου	656/B/ 1986	Δωδεκανήσου
50	Το μικτό Δάσος του Γράμμου	656/B/ 1986	Καστοριάς
51	Το Κυπαρίσσι της Πρασιάς Ευρυτανίας	520/B/ 1997	Ευρυτανίας
52	Ο Πλάτανος στο Κράσι	247/ 2011	Ηρακλείου
53	Ο Πλάτανος Μαγουλιάνων	2014	Αρκαδίας
54	Η αρχαία Ελιά Καβουσίου	3912/B/ 2019	Λασιθίου;
55	Η αιωνόβια Δρυς στη Λόχμη Γρεβενών	3940/B/ 2019	Γρεβενών
56	Ο αιωνόβιος Πλάτανος του Πάρκου των Καταρρακτών	3035/B/ 2019	Πέλλας
57	Ο αιωνόβιος πλάτανος στην περιοχή Κιουπρί	3035/B/ 2019	Πέλλας
58	Ο αιωνόβιος Κράταιγος στην Ζώμινθο	A.A.Π. 128/ 2012	Ρεθύμνου;
59	Ο αιωνόβιος Πλάτανος Σεβαστειανών	4574/B/ 2016	Πέλλας

60	Η αιωνόβια Βελανιδιά στη Δεσκάτη	1255/Β/ 2017	Γρεβενών;
61	Το απολιθωμένο Δάσος Λήμνου	473/Τ.Α.Α.Π./2013	Λέσβου
62	Ο αιωνόβιος Πλάτανος Μαυρολιθαρίου	35/Τ.Α.Α.Π./2014	Φωκίδας
63	Η αιωνόβια Πουρνάρα της Καστριώτισσας	35/Τ.Α.Α.Π./2014	Φωκίδας
64	Το Δάσος του Ράντη	93/Τ.Α.Α.Π./ 2014	Σάμου
65	Ο Πλάτανος της Άρνας	178/Τ.Α.Α.Π./2014	Λακωνία
66	Η Δρυς στο Νεοχώρι Γρεβενών	836/Β/2018	Γρεβενών
67	Η Λίμνη Βουλιαγμένη Αττικής	51/Δ/ 2003	Αττικής
68	Ο αιωνόβιος Πλάτανος στη Λευκοπηγή	2378/Β/ 2017	Κοζάνης
69	Το Δάσος Παναγιάς Βαλτινού Τρικάλων	164/Δ/ 2020	Τρικάλων

Πίνακας 1: Τα 69 Διατηρητέα μνημεία της φύσης

Εικόνα 1: Τα 69 Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης στην Ελλάδα, (www.geogreece.gr)

Στατιστικά, το πιο δημοφιλές μνημείο φύσης είναι τα πλατάνια. Από τα 69 μνημεία φύσης τα 28 αφορούν πλατάνια. Μάλιστα σε 4 περιπτώσεις, στο ίδιο μνημείο υπάρχουν περισσότερα από ένα πλατάνια (π.χ. στο Σχολάρι υπάρχουν δύο). Ακολουθούν οι βελανιδιές με 8 μνημεία και οι ελιές με 5. Η ιστορική αξία σχεδόν όλων των μεμονωμένων πλατανιών της λίστας προέρχεται από το γεγονός ότι υπήρξαν τόποι απαγχονισμού. Αυτό ισχύει και για κάποια άλλα δέντρα όπως η ελιά του Ναυπλίου. Εκτός από τα μνημεία της λίστας, υπάρχουν και πολλά άλλα δέντρα που θα μπορούσαν να είναι στη λίστα, κυρίως αιωνόβιοι πλάτανοι και ελιές που υπάρχουν διάσπαρτα σε όλη την Ελλάδα, όπως τα Πλατάνια στο Πλανητέρο Καλαβρύτων ή η Ελιά στη Δάφνη Ηλείας. Πάντως υπάρχουν και πολλά για τα οποία οι ντόπιοι επαίρονται ότι είναι μνημεία της Φύσης, τα οποία όμως δεν έχουν χαρακτηριστεί επίσημα ως τέτοια (συνήθως επειδή δεν μπήκε κανένας στον κόπο να ακολουθήσει την προβλεπόμενη διαδικασία).

Κάποια από τα «διατηρητέα» μνημεία της φύσης δεν έχουν διατηρηθεί. Συγκεκριμένα:

- Ο φοίνικας του Καποδίστρια είναι νεκρός. Έχει απομείνει ο ξερός κορμός του.

- Το Πεύκο της Νικήτης έχει ξεραθεί και μάλλον δεν έχει απομείνει τίποτα.
- Οι ελιές της Δήμαινας δεν εντοπίζονται. Πιθανόν να έχουν κοπεί.
- Τα 5 πλατάνια στους Κομποτάδες έχουν κλαδευτεί και έχει απομείνει μόνο το κάτω μέρος των κορμών, σε ύψος γύρω στα 2 μέτρα. Υποτίθεται ότι είχαν σαπίσει.

Εκτός από τις παραπάνω περιπτώσεις, υπάρχουν και άλλα πολύ αξιόλογα φυσικά μνημεία που δεν έχουν (ακόμα) χαρακτηριστεί επισήμως «Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης» (Εικόνα 2), ίσως επειδή δεν βρέθηκε κανείς να επιδιώξει αυτήν την αναγνώριση ακολουθώντας την προβλεπόμενη διαδικασία. Μερικά από αυτά:

Φυσικό μνημείο	Τοποθεσία	Περιγραφή
Ελιά Βουβών	Στις Άνω Βούβες Χανίων	Από κλαδί αυτού του δέντρου στεφανώθηκε ο νικητής του Μαραθωνίου στους Ολυμπιακούς της Αθήνας το 2004. Η ηλικία της αναφέρεται ότι είναι πάνω από 3000 χρόνια (δύσκολο).
Πλάτανος Ηλιοχωρίου	Στο Ηλιοχώριο (Ντομπρίνοβο) Ζαγορίου Ιωαννίνων	Στην κεντρική πλατεία του χωριού. Ηλικίας τουλάχιστον 600 ετών.
Πλάτανος Τσαγκαράδας	Τσαγκαράδα Πηλίου	Στην κεντρική πλατεία του χωριού. Περιφέρεια κορμού 15 μέτρα.
Ελιά της Όρσας	στο Αιάντειο Σαλαμίνας	Σύμφωνα με τοπικές πηγές είναι ηλικίας 2.500 ετών (δύσκολο).
Ρόμπολο «Αδωνις»	Κάπου στην Πίνδο, μάλλον στον Σμόλικα	Το 2016 ανακοινώθηκε επίσημα ότι αυτό είναι το αρχαιότερο δέντρο της Ευρώπης. Φύτρωσε το 941 μ.Χ. Πρόκειται για δέντρο που ανήκει στο είδος Λευκόδερμη Πεύκη ή <i>Pinus heldreichii</i> ή, κοινώς, ρόμπολο. Η ακριβής τοποθεσία παραμένει επίτηδες άγνωστη. Το δέντρο ανακαλύφθηκε μετά από συνδυασμένη έρευνα των πανεπιστημίων: Στοκχόλμης, Μάιντς (Γερμανίας) και Αριζόνας (ΗΠΑ). Κοντά σε αυτό υπάρχουν άλλα 12 περίπου «συνομήλικα» ρόμπολα. Οι επιστήμονες που το ανακάλυψαν του έδωσαν και όνομα: «Αδωνις».

Εικόνα 2: Φυσικά μνημεία που δεν έχουν χαρακτηριστεί επισήμως «Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης», (www.geogreece.gr)

Πως ο πόλεμος κατέστρεψε το φυσικό περιβάλλον

Το φυσικό κεφάλαιο της χώρας, έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Οι παράγοντες καταστροφής του, υπήρξαν είτε άμεσοι, με την κατανάλωσή του, είτε έμμεσοι με τη εκχέρσωση –διάβρωση και βόσκηση:

η κατανάλωση του ξύλου: Στην Ελλάδα, πολλά δάση καταστράφηκαν για να γίνουν κιβώτια για σταφίδες και όλα τα πολύτιμα δρυοδάση έγιναν δάση που παράγουν μόνο καυσόξυλα. Το ξύλο ήταν το απαραίτητο υλικό για βάρκες και πλοία, σπίτια, όπλα και άλλες πολεμικές κατασκευές, αγροτικά εργαλεία (άροτρα κλπ.) και γέφυρες. Μεγάλες ποσότητες ξύλου, καταναλώθηκαν για πολεμικές ανάγκες, όχι μόνο κόβοντας δασικά δέντρα αλλά οι στρατιωτικές μονάδες μαγείρευαν με ξύλα από πορτοκαλιές, λεμονιές, ελιές, αμυγδαλιές και χαρουπιές. Σημαντική υπήρξε η καταστροφή οπωροφόρων δέντρων από τον Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο, καθώς και ο «φόρος δέντρων» που επέβαλαν οι Οθωμανοί. Το ύψος αυτού του φόρου ήταν ανάλογο με το είδος και το μέγεθος του δέντρου, αλλά ήταν ανεξάρτητο από την παραγωγή του, αν δεν πληρωνόταν ο φόρος, οι φοροσυλλέκτες το έκοβαν!

η εκχέρσωση για αγροτικές καλλιέργειες: ο πόλεμος είναι συνυφασμένος με την πείνα, την ανέχεια, έτσι χωρίς αύξηση της έκτασης των γεωργικών εδαφών για παραγωγή τροφίμων οι έλληνες δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν και να αναπτύξουν πολιτισμό. Επομένως, εκχέρσωση γι' αυτούς τους σκοπούς ήταν αναγκαία αν άλλες κατάλληλες εκτάσεις γης δεν ήταν διαθέσιμες. Το πρόβλημα όμως δημιουργείτε όταν εδάφη με μικρή ή μεγάλη κλίση εκχερσώνονται, καλλιεργούνται κάποια χρόνια και εγκαταλείπονται, γιατί «ξεπλένονται» με βροχές ή χιόνια παρασέρνονται με διάβρωση ή η γονιμότητά τους εξαντλείται. Έτσι γινόταν κατά τη διάρκεια της επανάστασης, όπου οι άνθρωποι εγκατέλειπαν τις πεδιάδες και ανέβαιναν στα βουνά για να ζήσουν ή σε ορεινές περιοχές (στη χώρα μας η επίπεδη γη είναι σπάνια). Επιπροσθέτως, ανέπτυξαν και την κτηνοτροφία για να επιβιώσουν ιδίως με τη γίδα που προμήθευε με γάλα, τυρί, μαλλί και κρέας και η οποία ήταν και είναι καταστροφική για τα δάση, αφού τρώγοντας τα νεαρά φυτά εμποδίζει την αναγέννησή τους (Τσούμης 1985).

Ρόλος του φυσικού κεφαλαίου στην Επανάσταση

Η τοπογραφική διαμόρφωση του τόπου μας σε συνδυασμό με τα δασικά συμπλέγματα και τη ποικιλότητα τους, είχαν ιδιαίτερα σημαντική συμβολή στις διάφορες στρατιωτικές επιχειρήσεις και γενικά στις στρατιωτικές ανάγκες της Επανάστασης. Η συμβολή και σημασία των δασών ανάγεται στη χρησιμοποίησή τους

για κάλυψη και απόκρυψη κινήσεων, για οργάνωση άμυνας και ορμητηρίων, για εξορμήσεις και επιθέσεις.

Το δάσος, μαζί με το ορεινό έδαφος, τη ποικιλόμορφη φυσική διαμόρφωση της δασικής περιοχής με τις δύσκολες προσπελάσεις κλπ., αποτέλεσε το κύριο χώρο διεξαγωγής των διαφόρων στρατιωτικών δραστηριοτήτων. Ήταν επίσης, ο ακαταγώνιστος σύμμαχος της Ελλάδας, σε κάθε περίπτωση άμυνας και διαφόρων επιθετικών εξορμήσεων. Όσο όμως ο δασωμένος και συνήθως ορεινός και δυσκολοπροσπέλαστος χώρος ήταν ευνοϊκός για τις στρατιωτικές δυνάμεις του τόπου, οι οποίες γνώριζαν καλά τις συνθήκες της περιοχής, άλλο τόσο δυσμενής παράγοντας ήταν για τον εχθρό, που δε γνώριζε την περιοχή.

Σε όλη τη διάρκεια της τουρκικής κατοχής, επικράτησε μια τάση φυγής και απομακρύνσης των κατοίκων προς ασφαλέστερα μέρη με βασικό λόγο τη μη υποταγή και υποδούλωσή τους, την ασφάλεια και περιφρούρηση της ζωής τους, τη διατήρηση της ανεξαρτησίας στον τρόπο ζωής και εργασίας και γενικά τη διατήρηση και υπεράσπιση της ελευθερίας τους. Είναι πολλοί εκείνοι που εγκατέλειψαν τα σπίτια και τις περιουσίες τους, κατέφυγαν και εγκαταστάθηκαν σε ορεινά, απρόσιτα και δασωμένα μέρη όπου οργάνωσαν τη ζωή τους. Από τότε αρχίζει μια νέα φάση και στην ιστορία των δασών όπως γενικότερα στην ιστορία του τόπου. Τα βουνά και τα δάση γίνονται καταφύγιο, κρησφύγετο και προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση συνεχώς και περισσότερων κατοίκων.

Τα δάση με την ξυλεία τους βοηθούν να δημιουργηθούν οι νέες κατοικίες πάνω στα βουνά και μέσα στα δάση, να κατασκευασθούν τα απαραίτητα εργαλεία και σκεύη. Δάση εκχερσώνονται και παραχωρούν τη θέση τους σε καινούργιες και συνεχώς επεκτεινόμενες γεωργικές καλλιέργειες. Συντηρούν την αυξανόμενη και εντατικοποιούμενη κτηνοτροφία, ακόμα και με την, σε βάρος του, υποβάθμισή τους, περιορισμό τους ή και εξαφάνισή τους. Εξασφαλίζουν εργασία σε όσους εγκαθίστανται στο δασικό χώρο και αποβαίνουν κύριος οικονομικός παράγοντας. Καλύπτουν τις αυξανόμενες ανάγκες σε πάσης φύσεως δασικά προϊόντα όπως ξυλεία κατασκευών, καυσόξυλα κλπ. Εξασφαλίζουν επίσης στους κατοίκους τροφή όπως θηράματα, καρπούς, χόρτα κλπ.

Μακριά από τις πιέσεις, τις ταπεινώσεις, και τους διωγμούς του κατακτητή οι κάτοικοι του ορεινού δασικού χώρου, μπόρεσαν και δημιούργησαν αξιόλογες κοινωνικές και εμπορικές σχέσεις ακόμα και με τον ευρωπαϊκό χώρο, καλλιέργησαν τα γράμματα και τις τέχνες και γενικά ανέπτυξαν μια αξιοθαύμαστη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική δραστηριότητα. Σε μερικές περιοχές τα δάση ήταν ο κυριότερος παράγοντας της οικονομίας και η δασοπονία αποτελούσε πολύτιμο και σημαντικό τομέα απασχολήσεως των κατοίκων. Η εκμετάλλευση των δασών υπήρξε ελεύθερη, χωρίς να είναι δυνατή κρατική επέμβαση.

Η οθωμανική διοίκηση ενδιαφέρονταν μόνο για τους φόρους των δασικών προϊόντων. Γ' αυτό, οι υλοτομίες εποπτεύονταν από ειδικούς αγάδες επί των δασών. Ενώ σημαντικές εκτάσεις δασών όπως επίσης βοσκοτόπων και γεωργικής γης, περιήλθαν στην κυριότητα του τούρκικου κράτους. Επίσης δεν υπήρχαν όργανα για την καθοδήγηση και παρακολούθηση σωστής εκμετάλλευσης και διαχείρισης των δασών, και δασικά αδικήματα για υλοτομίες, εκχερσώσεις, εμπρησμούς, βοσκή κλπ. δεν βεβαιώνονταν (Τσούμης 1985).

Δεν υπήρχε βουνό, δεν έμεινε δάσος που να μη κατοικηθεί και να μη συμμετέχει στη νέα ζωή και στον καινούργιο αγώνα των κατοίκων. Οι επανειλημμένες εξεγέρσεις των Ελλήνων μετατρέπουν τα βουνά και τα δάση σε πεδία μαχών. Οι κλέφτες και αμαρτωλοί για την ανεξαρτησία και την ελεύθερη ζωή τους αλλά και για τις εξορμήσεις τους είχαν σαν περιοχή κυριαρχίας τους τα βουνά και τα δάση όπου έμεναν συνεχώς ή τον περισσότερο χρόνο. Εκεί, στα αρματολίκια και στα λημέρια των κλεφτών, στα ορεινά κρησφύγετα, στα δασωμένα βουνά, μαθαίνουν οι "Έλληνες να πολεμούν. Η ζωή και οι αγώνες τους δένονται στενά με την Ελληνική φύση, τα βουνά και τα δάση.

Σε όλη όμως την περίοδο της σκλαβιάς, κατά τη διάρκεια των συνεχών αγώνων και σε κάθε περίπτωση εξεγέρσεων και συγκρούσεων, επαναστάσεων και μαχών, τα δάση που ήταν πάντα παρόντα και συμμετείχαν πολύπλευρα, απετέλεσαν και ιδιαίτερο στόχο εξοντώσεως και κυρίως με εμπρησμούς. Δεν υπήρχε δάσος στο οποίο να μη μπήκε φωτιά με σκοπό την απομάκρυνση ή την εξόντωση, των κλεφτών, των αγωνιστών. Πολλά δάση κήκαν κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας για λόγους

εκδίκησης ή για αναγκαστική εγκατάλειψή τους (της περιοχής) από τους κατοίκους και αγωνιστές.

Αναμφισβήτητα λοιπόν υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική και πολύτιμη η συμβολή του φυσικού κεφαλαίου κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821. Βοήθησαν αποτελεσματικά, συμμετείχαν πολύπλευρα στην τρομερά δύσκολη και τεράστια προσπάθεια των Ελλήνων για να συνεχιστεί η ζωή, οι παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα, τα γράμματα και οι τέχνες και προπαντός το αιώνιο Ελληνικό πνεύμα.

Διεθνείς συνθήκες για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος εν καιρώ πολέμου

Στο διάβα της ανθρώπινης ιστορίας, έχουν καταγραφεί αναρίθμητες πολεμικές συγκρούσεις, τόσες ώστε θα μπορούσε να ειπωθεί πως η ανθρώπινη ιστορία είναι η ίδια η ιστορία του πολέμου στη γη. Οι συνέπειες μιας πολεμικής σύγκρουσης είναι αναρίθμητες και αναμφισβήτητα απόλυτα καταστροφικές (Άλπους 2019).

Οι ανθρώπινες κοινωνίες μαζί με το φυσικό περιβάλλον, είναι αυτοί οι οποίοι δέχονται τις μεγαλύτερες επιπτώσεις από τη διεξαγωγή των πολεμικών συγκρούσεων. (Schütte, 2015). Ως προς το φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα μια πολεμική σύγκρουση, μπορεί να ειπωθεί ότι αυτό δέχεται εντελώς απροστάτευτο και απροετοίμαστο, τις επιπτώσεις μιας πολεμικής σύγκρουσης. Το φυσικό περιβάλλον είναι ένας ζωντανός οργανισμός. Στην πραγματικότητα, είναι ένα σύστημα οργανισμών, οι οποίοι συνυπάρχουν και αλληλοεπιδρούν, διατηρώντας μια ισορροπία η οποία ονομάζεται οικοσύστημα (Emberlin, 1983)

Η εμπλοκή των διεθνών οργανισμών (παγκόσμιων και περιφερειακών) λοιπόν, σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, ήταν αναγκαίο επακόλουθο της ανάγκης των κρατών για οργανωμένη και συντονισμένη δράση απέναντι σε αυτά τα μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Έτσι έγιναν ρυθμίσεις του ΔΑΔ, (διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, International Humanitarian Law) σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Άμεσες ρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια των ένοπλων συγκρούσεων, συμπεριελήφθησαν για πρώτη φορά στη Σύμβαση της Γενεύης του 1977 «Για την Απαγόρευση Στρατιωτικής ή Οποιασδήποτε Άλλης Εχθρικής Χρήσης των Τεχνικών Μεθόδων Μεταβολής του Περιβάλλοντος», (Convention on the Prohibition of Military or any Hostile Use of Environmental Modification Techniques, Geneva, 18 May 1977), γνωστή ως Σύμβαση “ENMOD” και στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο I του 1977, συμπληρωματικό στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, (Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August

1949, and relating to the protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) Geneva, 8 June 1977). Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I του 1977, συμπληρωματικό στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν 1786/1988 (ΦΕΚ Α'125).

Οι βασικές θέσεις που πηγάζουν από το περιεχόμενο των γενικών αρχών του ΔΑΔ, διατυπώθηκαν γραπτώς για πρώτη φορά στη Διακήρυξη της Αγίας Πετρούπολης το 1868, έχουν δε επαναληφθεί έκτοτε πολλές φορές σε διεθνείς συμβάσεις, με πιο πρόσφατη και σαφή αναφορά στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο I του 1977, συμπληρωματικού στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949. Στο Τμήμα I (“Μέθοδοι και μέσα Πολέμου”) του Τρίτου Μέρους του παραπάνω Πρωτοκόλλου, προβλέπεται ότι το δικαίωμα των εμπολέμων μερών να επιλέγουν μεθόδους και μέσα πολέμου δεν είναι απεριόριστο, ότι απαγορεύεται η χρήση όπλων, βλημάτων, υλικού και μεθόδων πολέμου τέτοιας φύσεως ώστε να προκαλούν περιττά τραύματα και μη αναγκαίο πόνο και ότι απαγορεύεται η χρήση μεθόδων ή μέσων πολέμου που έχουν σκοπό, ή από τα οποία μπορεί κανείς να αναμένει, να προκαλέσουν ευρεία, μακροπρόθεσμη και δριμεία (widespread, long-term, and severe) βλάβη στο φυσικό περιβάλλον.

Η Σύμβαση για την Απαγόρευση Στρατιωτικής ή Οποιασδήποτε Άλλης Εχθρικής Χρήσης των Τεχνικών Μεθόδων Μεταβολής του Περιβάλλοντος (Convention on the Prohibition of Military or any Hostile Use of Environmental Modification Techniques, Geneva, 18 May 1977), υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Σύμφωνα με τις διατάξεις της Συμβάσεως, απαγορεύεται η στρατιωτική ή οποιαδήποτε άλλη εχθρική χρήση τεχνικών μεθόδων τροποποίησης του περιβάλλοντος που έχουν διαδεδομένα, μακράς διάρκειας ή σοβαρά αποτελέσματα.

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I του 1977 (Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of Victims of International Armed Conflicts -Protocol I- Geneva, 8 June 1977), περιέχει δύο συγκεκριμένα άρθρα που αναφέρονται ειδικά στην προστασία του περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων. Πρόκειται για τα άρθρα 35 και 55 του Πρωτοκόλλου. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 35 παρ. 3, ορίζεται ότι απαγορεύεται να υιοθετηθούν μέθοδοι ή μέσα πολέμου που πρόκειται, ή αναμένεται «να προκαλέσουν ευρεία, μακροπρόθεσμη και δριμεία βλάβη στο φυσικό περιβάλλον». Το άρθρο αυτό, σχετικά με τις μεθόδους και τα μέσα των εχθροπραξιών, προστατεύει συνεπώς άμεσα το περιβάλλον καθεαυτό. Περαιτέρω, στο άρθρο 55 παρ. 1 του Πρωτοκόλλου, με τίτλο «Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος» ορίζεται ότι κατά τις εχθροπραξίες θα πρέπει να λαμβάνεται σχετική φροντίδα ώστε να προστατευθεί το φυσικό περιβάλλον «από εκτεταμένες, μακροπρόθεσμες και σοβαρές ζημιές». Ορίζεται ακόμη, ότι αυτή η προστασία περιλαμβάνει την απαγόρευση χρήσης μεθόδων ή μέσων εχθροπραξιών που προορίζονται ή μπορούν να αναμένονται «να προκαλέσουν τέτοιες ζημιές στο φυσικό περιβάλλον και με αυτόν τον τρόπο να βλάψουν την υγεία ή την επιβίωση του πληθυσμού». Στην παράγραφο 2 του παραπάνω άρθρου, ορίζεται

τέλος ότι «απαγορεύονται επιθέσεις ενάντια στο φυσικό περιβάλλον υπό την μορφή αντιποινών».

Αντίστοιχες με τις παραπάνω διατάξεις περιέχει και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II του 1977, εφαρμόσιμο σε εσωτερικές (μη διεθνείς) ένοπλες συγκρούσεις. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 14 του Πρωτοκόλλου II [Προστασία αντικειμένων αναγκαίων για την επιβίωση του αστικού πληθυσμού], απαγορεύονται οι επιθέσεις ενάντια στα τρόφιμα, τις γεωργικές περιοχές για την παραγωγή των τροφίμων, τις συγκομιδές, τα ζώα, τις εγκαταστάσεις πόσιμου νερού και τις προμήθειες και εργασίες άρδευσης. Στο άρθρο 15 [Προστασία έργων και εγκαταστάσεων που περικλείουν επικίνδυνες δυνάμεις], απαγορεύεται οποιαδήποτε επίθεση ενάντια στις εγκαταστάσεις που περιέχουν επικίνδυνες δυνάμεις, εάν τέτοια επίθεση μπορεί να προκαλέσει την απελευθέρωση τέτοιων δυνάμεων, ενώ στο άρθρο 16 [Προστασία πολιτιστικών αντικειμένων και χώρων λατρείας], απαγορεύονται οι εχθρικές πράξεις που κατευθύνονται εναντίον ιστορικών μνημείων, έργων τέχνης ή χώρων λατρείας που αποτελούν την πολιτιστική ή πνευματική κληρονομιά των λαών, ως και η χρησιμοποίησή τους προς υποστήριξη στρατιωτικών επιχειρήσεων. Οι διατάξεις αυτές συμβάλουν αδιαφιλονίκητα στην προστασία του περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια μιας μη διεθνούς ένοπλης σύγκρουσης, (Γιαρένης, 2005).

Όπως προαναφέραμε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I του 1977, κυρώθηκε στην Ελλάδα, με το Ν 1786/1988 (ΦΕΚ 125/Α/8-6-1988), (e-νομοθεσία.gr):

Άρθρο 55

Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

1. Κατά τη διεξαγωγή πολέμου θα λαμβάνεται φροντίδα, ώστε να προστατεύεται το φυσικό περιβάλλον από εκτεταμένες, μακροπρόθεσμες και σοβαρές ζημιές. Η προστασία αυτή περιλαμβάνει απαγόρευση της χρήσεως μεθόδων ή μέσων διεξαγωγής πολέμου τα οποία προορίζονται ή δυνατό να αναμένονται να προκαλέσουν τέτοιες ζημιές στο φυσικό περιβάλλον και μ' αυτόν τον τρόπο να βλάψουν την υγεία ή την επιβίωση του πληθυσμού.

2. Απαγορεύονται επιθέσεις εναντίον του φυσικού περιβάλλοντος υπό μορφή αντιποινών.

Η καταστροφή που προκάλεσε ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο

Κατά την διάρκεια των επιχειρήσεων κατά των επαναστατημένων Ελλήνων, χρησιμοποιήθηκαν όλα τα μέσα, ανάμεσά τους και η τακτική της καμένης γης, η οποία απέβλεπε σε λιμοκτονία του πληθυσμού, αφού δεν θα είχε τα μέσα να συντηρηθεί και θα παραδινόταν. Κατά την εκστρατεία αυτή, προκάλεσε μεγάλες καταστροφές στην Πελοπόννησο, πυρπολώντας οικισμούς, κόβοντας ελιές, καταστρέφοντας τη σοδειά των Ελλήνων καθώς και οπωροφόρα δένδρα (Σακελλαρίου, 2012). Οι πράξεις αυτές ήταν πλέον εκτός διεθνούς δικαίου. Η υλοτόμηση των δέντρων γινόταν υπό την προστασία 5.000 ιππέων του Κεχαγιάμπεη και κατέστρεψαν: 60.000 συκίες, 25.000 ελιές, χιλιάδες μουριές και χιλιάδες κλίματα (Καργάκος).

Χαρακτηριστική ήταν η απάντηση του Κολοκοτρώνη, η οποία φανερώνει το μέγεθος της καταστροφής:

«Αυτό οπού μας φοβερίζεις, να μας κόψης και κάψης τα καρποφόρα δέντρα μας, δεν είναι της πολεμικής έργον, διατί τα άψυχα δένδρα δεν εναντιώνονται εις κανένα, μόνον οι άνθρωποι οπού εναντιώνονται έχουνε στρατεύματα και σκλαβώνεις, και έτσι είναι το δίκαιον του πολέμου...όχι τα κλαδιά να μας κόψης, όχι τα δένδρα, όχι τα σπίτια που μας έκαψες, μόνον πέτρα απάνω στην πέτρα να μην μείνη, ημείς δεν προσκυνούμεν.

Τι τα δένδρα μας αν μας τα κόψης, και κάψης την γην δεν θέλει την σηκώσης και η ίδια η γης που τα έθρεψε, αυτή η ίδια γη μένει δική μας και τα ματακάνει. Μόνον ένας Έλληνας να μείνη, πάντα θα πολεμούμε και μην ελπίζης πως την γην μας θα την κάμης δική σου, βγάλτο από το νου σου»

Ο Κρόνιος λόφος στην αρχαία Ολυμπία, ο οποίος ήταν πλούσιος σε βλάστηση και δέντρα, δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση από την επέλαση του Ιμπραήμ.

Σύμφωνα με την παράδοση, την οποία αναφέρουν και ορισμένοι ιστορικοί της Επανάστασης, μετά το τέλος της μάχης ο Ιμπραήμ ζήτησε από τους στρατιώτες του να αναζητήσουν και να βρουν το νεκρό σώμα του Παπαφλέσσα. Όταν εκείνοι το βρήκαν, τους διέταξε να τοποθετήσουν πάνω στο ακέφαλο πτώμα το κεφάλι και να τον στήσουν σε μια **βελανιδιά** που βρισκόταν εκεί. Τότε ο Ιμπραήμ θαύμασε το επιβλητικό παράστημα του νεκρού Παπαφλέσσα και είπε, κατά τον Φωτάκο, «Πράγματι αυτός ήτο ικανός και γενναίος άνθρωπος. Καλύτερα να επαθαίναμεν άλλην τόσην ζημίαν, αλλά να τον επιάναμεν ζωντανόν» (Εγκυκλοπαίδεια Δομή)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άλπουζ Γεώργιος. (2019). «Εμπόλεμες συγκρούσεις και φυσικό περιβάλλον. Ποιες οι συνέπειες της μαζικής χρησιμοποίησης συμβατικών όπλων για το φυσικό περιβάλλον; Πως αναμένεται να επηρεαστεί το φυσικό περιβάλλον από πολεμικές συγκρούσεις τα επόμενα 20 χρόνια;», Μεταπτυχιακή Διατριβή

Αθανάσιος Χατζηστάθης και Ιωάννης Ισπικούδης. (1995). «Προστασία της φύσης και Αρχιτεκτονική του τοπίου», Β Έκδοση, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γεώργιος Τσούμης. (1985). «Η καταστροφή των δασών στην περιοχή της Μεσογείου, Ιστορική αναδρομή από αρχαία χρόνια ως σήμερα», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος

Ευγένιος Γιαρένης. (2005). Άρθρο στο «Περιβάλλον & Δίκαιο». Η προστασία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος σε περίπτωση ενόπλων συρράξεων

Εγκυκλοπαίδεια Δομή

Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου. (2012). Η απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο καταλύτης για την αποδιοργάνωση της Ελληνικής Επανάστασης 24 Φεβρουαρίου - 23 Μαΐου 1825, εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Σ.Ι.Καργάκος. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821, εκδόσεις Realnews

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Emberlin, J. C. (1983). Εισαγωγή στην Οικολογία

Schütte, R. (2015). Civilian Protection in Armed Conflict. Evolution, Challenges and Implementation

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

e-νομοθεσία.gr , Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας

www.geogreece.gr